

ГРОЗДАНА ОЛУИЧ

Сръбската писателка Гроздана Олуич принадлежи към най-изтъкнатите съвременни майстори на прозата в своята национална литература. Тя е родена през 1934 г. в градчето Ердевик, във Войводина. Завършила е английска филология в Белградския университет и още от 1953 г. като студентка започва да публикува проза. На 22 г. излиза първият ѝ роман „Излет в небето“, с който блясва на литературния небосклон. Той е определен за най-хубавия югославски роман на годината и скоро излиза на няколко езика, драматизиран е и е екранизиран. Вторият ѝ роман „Гласувам за любовта“ (1963) също получи най-високата награда в Югославия. 2008 бе издаден от „Балкани“ в Балканска библиотека.

С голяма известност в света се ползват и приказките на Гроздана Олуич, които са издадени на 26 езика. През 1994 година нейната приказка „Измамникът и смър-

тта“ получи световната награда за най-хубава модерна приказка на конкурса на Световния конгрес на поетите в САЩ. Нейни романи и приказки влизат в учебните програми на няколко страни.

Междувременно в продължение на години Гроздана Олуич е лектор по южнославянски литератури в университети на САЩ, Индия, Швеция. Автор на важни научни литературни изследвания. Тя е почетен гражданин на Осло, носителка на датския рицарски орден „Данеборг“ и на множество литературни награди в своята страна и по света.

Писателката е авторка на редица книги с художествена публицистика и есеистика, на преводи от английски, на антология на индийската поезия, на радиодрами, сценарии и пр.

Най-новият ѝ роман „Гласове във вятъра“, появил се през 2009 година, получи най-престижната НИН-овата награда за роман в Сърбия.

ГЛАСОВЕ ВЪВ ВЯТЪРА

(Откъс от едноименния роман)

Какво още е търсила душата ми,
и го не наидох...

Книга на Проповедника, глава 7

На 17-ия етаж на един нюйоркски хотел, при бързата смяна на събитията, като пред сън или събуждане, г-р Данило Арацки усети, че не е сам в стаята. Протегна ръка да запали лампата, но лампа нямаше. И нощно шкафче нямаше. Празнотата и полумракът бяха пресичани само от разноцветните светлини на рекламните, осветявайки част от лицето и косата на някаква жена, прилепнала към неговото рамо. Коя може да бъде тази жена и откъде се намери в леглото му? Зашеметен от гългия път и безсънието, Данило Арацки се гръпна и почувства как топлото женско тяло се примъква, докосвайки бедрото му с ръка, накичена с пръстени.

„Хубава работа – си помисли той, – това е чужда стая, жената е чужда, тук няма да ме намерят!“

– Мислиш ли? – от полумрака, в който се гушеха сенките на Арацки, се чу приглушеният глас на Вета, съпровождан от покашлянето на г-р Лука Арацки – той винаги кашляше, когато се развълнува, а се опитваше Малкия Рижко да не го открие. Да, Малкия Рижко, така го наричаше той, галейки с длан червеникавата му детска коса. Заг затворените клепачи Данило Арацки отново се видя

тригодишен, как с боси крачета тупка подир своя легендарен дядо, внимавайки да не сгази току-що поникналите цветя, които, посадени от ръката на стария боец, никнеха и избуяваха на всички страни.

„Ех, колко отдавна беше това – Данило Арацки въздъхна. – Но все пак ме намериха, макар и на другия край на света!“

– Защото можехме и да не те намерим! – процеди едва чуту през кашлянето си Лука Арацки, а Данило потръпна. Какво иска да каже с това?

Измежду времето на техните смърти и тази нощ на авеню Легсинтон бе минала цяла вечност, разделя ги половин Европа и черната вода на Атлантика. Можеха поне веднаж да ме заобиколят, каза в себе, не знаейки, че пътищата на мъртвите са по-неведоми от пътищата Господни...

По гърба му полази някаква тръпка.

– Върнете се в гробовете си и ме оставете на мира... – задави се, забелязвайки как зад разлюляната завеса се отделя сестрината му сянка и пита възможно ли е да е забравил, че *те* нямат гробове, че никога не са имали.

От черната коса на Вета пълзяха капчици вода и се превръщаха в блестяща локвичка в гъното на стаята. Свети Боже, докога от нея ще тече вода от реката, в която тя потъна? Докога всички те ще вървят подир него и ще му напомнят, че няма къде да се върнат? А наистина нямаше...

Само че *той* не може да бъде отговорен за всички Арацки на този свят!

– Мислиш ли? – гласът, който идеше от скупчените сенки, неясен и едва доловим от ушите му. – *Ние съществуваме* единствено чрез теб...

– Е, намерихте чрез кого да съществувате! – Данило хвърли възглавницата върху главата си и стаята се покри с тежка, лепкава тишина, в която се чуваха само тъмният от дълбината на улицата и капенето на вода от косата на Вета. Ако достатъчно дълго се прави, че не ги вижда и чува, техните гласове може би ще утихнат, сен-

ките им ще се развоят – ако и този път не е бягал залудо, надявайки се да не го намерят на другия край на света... „А все пак го намираха и в подземната железница, и в тръстиките около Караново и Ясенко, и по бреговете на моретата, и по каньоните на улиците, и по върховете на планините!“ – пишеше неизвестният хроникьор в „Карановски летопис“, сочейки като доказателство заплетената карта на пътищата на Данило Арацки от Караново и Ясенко до Хамбург, Белград, Ню Йорк, Хикъри Хил.

Няколко важни пункта по този път създателят на „Карановски летопис“ изоставя. Може би от небрежност, а може и с убеждението, че всичко, което не е свързано с Караново и могъщия някога род Арацки, няма значение.

– Глупости! – си рече Данило и се опита да потъне в сън. Но сънят и през последната тази нощ в Ню Йорк не идваше, както и през онази първата, когато край прозореца на хотел „Амертън“ се мъкнеха човешки тела, тъпо тропайки по бетона. „Дали не ми се привижда?“ – помисли си той, а после разбра, че това, което се случва, не е част от някой негов кошмар. Следващите дни всички нюйоркски вестници писаха за самоубийците от „Амертън“, за остарелите счетоводители, медицинските сестри, учителките, на които къщите били сринами, за да се осигури достъп до сградите, чиито върхове се губеха в облаци, и където за бившите обитатели вече нямаше място. Стаичките с общи бани се превръщаха в техните последни квартири – докато продължава тази криза. Когато и това приключи, спасението е в скока от прозореца.

Той още не знаеше това, макар че проследяваше сенките, които замъгляваха прозорците му и подозираше, че се случва нещо страшно, но тогава на авеню Легсинтон той се заслушваше в гласовете на пияниците от гъното на улицата, загледан в осветените прозорци на околните сгради, чиито обитатели се движеха един груг над главите си, ядяха, къпеха се, караха се, гасяха осветлението и изчезваха в тъмнината.

При второто си идване в Ню Йорк техните чудовищни животи престанаха да го интересуват. Само

„Амертън“ с тъпите удари на човешките тела в бетона пулсираше у него като жива рана, макар да не знаеше, че и нощта с непознатата жена в леглото си ще помни по същия начин, объркан от бързината, с която съдбата на Арацки в тази последна негова нюйоркска нощ преминава с неговите спомени, като доказателство, че животите на дедите му, закачени за своите живи потомци, не престават да се повтарят, да траят.

„Как и в чии спомени ще траят?“ – попита се Данило, загледан в непрестанната смяна на светлини върху голото женско рамо; нейното лице, покрито с кичури светла коса, все му се изплъзваше. Ясно се виждаше само как се издига и спуска една синя вена на шията ѝ.

Млада и пълничка, жената си плува само в любопитни за нея въани, дишайки звучно в съня си, докато сенките на Арацки се смесват със светлините на нюйоркското небе, посипано с гребни изгаснали звезди. Коя ли е тази жена? И как се е намерила в неговото легло? Данило прехвърли ръката си през гърдите на жената, усмихна се.

– Лека нощ и щастливо плаване, Данило Арацки! – прошепна на себе си и потъна в мекотата на женското тяло, изненаден от лекотата на нейното съгласие и силата на своята страст.

Без да се събужда, жената го прие в себе и продължи да похърква.

– Прекрасно, кралице! – Данило се усмихна и се загледа в сградата отсреща, изпъстрена със светлинни послания: къде най-изгодно можете да нощувате, да се нахраните, да умрете, използвайки „Royal Hospitals“ и „Imperial Funerals“¹.

„Фюнералс“?

След няколко дни трябва да реши дали да остане в Америка, или да я напусне веднаж завинаги. Ако съществува това веднаж завинаги. Ако всичко не става случайно: и любовта, и омразата, и смъртта, и животът? Ако всичко не е само повторение на онова, което се е случило на някой дребен Арацки, който като на сън е влязъл в мрачните лесовете на Закарпатието и от тях е излязъл, загледан

в могъщото течение на някаква река. И тук, на брега на тази река, според семейната легенда, той е вдигнал свой дом, първият в Караново, без да осъзнава, че строи на гръното на Панонско море, погълнато от Черно море заедно с раковините, рибите, самодивите и разните там чудовища... Но е запазил само своето име.

Изведнаж Данило Арацки трепна: дали мракът на онези закарпатски лесовете отново не се събужда у него, или преселенията и орисията на Арацки, които не бяха успели никога да хванат корени някъде, където да живеят и да се множат без войни, бежанства, бърза и насилствена гибел.

„А войните идат ли, идат и краят им се не види“ – отбелязва ревностният хроникьор в „Карановски летопис“, без да сочи имената на воюващите страни, нито пък времето, когато са ставали конфликтите – което утвърждаваше у Данило недоверието във възможността да се реализира някакъв траен мир в бъдеще, сякаш войната и сега е тук, зад вратата.

Този „Шептяц от Божия сън“, както нарича себе си хроникьорът на „Карановски летопис“, се вижда в някакъв по-щастлив свят, като сякаш нито подозира, нито вижда, нито вярва, че той съществува.

***

Жената зад гърба на Данило се раздвижи и промърмори нещо на някакъв балтийски език. Той не разбра какво каза, както не можеше да си спомни дали тази жена е била в леглото, когато той сложи главата си на възглавницата, без да пали светлината, или се е намъкнала в стаята, докато той е спял. Преметната върху стола се белееше роклята ѝ, докато сенките на Арацки ту се приближаваха, ту изчезваха, реални все още само в Даниловите спомени и по протритите страници на „Карановски летопис“, който той намери в една мрачна антикварна книжарница в Тарту, недалече от брега на Балтийско море. Кой го отнесе там и как стигна до Хамбург, а после в Белград, Данило не може да разбере. В знак на благодарност, гдето

д-р Лука Арацки му е спасил живота, на него му ги предаде някакъв стар човек и после изчезна. Дали той знаеше, че Лука Арацки го няма отгавна – това остава тайна, както е тайна и името на доставчика, който в Тарту търсеше анатомичен атлас отпреди 156 години, а откри „Карановският летопис“, който в най-голямата си част бе посветен на рода Арацки, най-старият и най-могъщ в Караново.

Стана така, че лутайки се години наред, „Карановски летопис“ стигна и до д-р Данило Арацки. После, много години по-късно, дойде и в ръцете на Даниловия син Дамян, като част от Даниловия „Дневник“, в който, катерейки се по родословното дърво на Арацки, се опитваше да върне времето, уверен, че техните съдби не продължават от поколение в поколение, а се повтарят като някаква сурова шега, че човешкият живот има толкова смисли, колкото той самият му вдъхне, ако междуременно не забрави кой е.

Георги Грозев, писател и издател: ЗА НАГРАДАТА „ВИК“

„ВИК“ стигна едва до пето издание. Натрапва ми се сравнението с нашите сръбски съседи. Оня ден те дадоха 55-ата поред награда на списание „НИН“, Белград. Спечели я Гроздана Олуич, авторка на „Балкани“. „НИН“-овата награда е гаранция за интереса към наградения в няколко европейски държави. Писателят Горан Петрович например, след като я получи, започна да се издържа само от литературен труд.

Имам наблюдения от кухнята и от едната, и от другата страна – и като автор, и като издател. Е, не съм бил в журито на „ВИК“, но негови членове са ми разказвали за манипулациите. Единствено полезното според мен от инициативата на г-н Едуард Вик бе, че той показва на писатели, критици, издатели колко са важни маркетингът и рекламата. (Между другото сега например книжарниците са вмпирявали с няколко търсени вальпурски романа.)

Твърде явно конкурсът „ВИК“ бе обвързан с определени политически и финансови интереси на публично известни среди, за да

бъде обективен. Когато играта в полза уж на литературата стана излишна и конкурсът спря, тъй както и се появи. Конкурсът беше нужен на г-н Вик за нещо. Сега просто не му е нужен и той дори не се напъга смислено да се мотивира.

Само че защо писателите и издателите позволихме да бъдем употребени? Заради десетте хиляди лева ли? Защо не се отказахме да участваме в него още след първите едно-две издания, когато се подразбра това-онова? Защото няма друг, може би.

Представете си какво биха направили английските писатели, ако един българин, който дори не знае езика им, обяви литературна награда в Лондон на стойността на една средна европейска заплата. А във фондацията му участва действащият министър на културата на Обединеното кралство, освен цяла редица приближени литературни активисти до кралицата (президента). На всичкото отгоре въпросният меценат българин си позволи да каже, че английският писател не е професионалист, без да е чел в оригинал нищо от него.